

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över delbetänkandet av Utredningen om Anonyma vittnen (SOU 2023:67)

Hovrätten yttrade sig över betänkandet En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (SOU 2021:35) och instämde då i utredningens bedömning att det inte bör införas ett system med anonyma vittnen. Hovrätten vill understryka att ett sådant system riskerar att skapa en orealistisk förväntan hos många vittnen som aldrig kan komma i fråga för att vittna anonymt.

Utifrån utgångspunkten att det ska införas ett sådant system lämnar hovrätten dock följande synpunkter.

Processuella frågor

Hovrätten ser positivt på utredningens förslag att prövningen ska ske i två steg. Förslaget att den misstänktes och det allmännas intressen i det hemliga ärendet ska bevakas av ett offentligt biträde framstår också som väl avvägt.

Vidare framstår det som lämpligt att prövningen i domstol av om ett vittne ska få höras anonymt ska ske efter ansökan av åklagaren eller försvaret. Hovrätten delar även utredningens uppfattning vad gäller att prövningen i domstol ska göras efter sammanträde och vilka som ska vara parter i detta ärende. Hovrätten har ingen erinran mot förslaget om att det bör vara en ordinarie domare som prövar ansökan eller vad som anförs om domarjäva.

Hovrätten anser emellertid att – i vart fall under ett inledande skede efter införandet av systemet med anonyma vittnen – prövningen av om ett vittne ska få höras anonymt bör koncentreras till ett fåtal, större tingsrätter. En sådan ordning skulle skapa bättre förutsättningar för en enhetlig rättstillämpning och dessutom förhindra eventuella problem för mindre tingsrätter att tillgodose behovet av att det bör vara olika domare som beslutar om ansökan och som dömer i efterföljande brottmål.

Hovrätten ansluter sig till förslaget om att beslut enligt lagen om anonyma vittnen i brottmål ska få överklagas särskilt. För att undvika att frågan om vittnet ska få höras anonymt inte är slutligt avgjord när målet ska prövas, och att en eventuell huvudförhandling då måste skjutas upp, ifrågasätter hovrätten dock om det inte vore lämpligt att bestämma en kortare tidsfrist än normalt för överklagande.

Att höra ett vittne anonymt bör ske endast om det inte finns några mindre ingripande åtgärder som i stället kan vidtas. Mot den bakgrunden ifrågasätter

hovrätten om det överhuvudtaget bör bli aktuellt att höra ett anonymt vittne som är närvarande i salen under huvudförhandlingen. Om vittnet ska komma till domstolen finns det alltid en risk för att någon kan känna igen vittnet. Enligt hovrätten måste därför utgångspunkten i stället vara att förhöret med det anonyma vittnet tas upp under förundersökningen eller vid bevisupptagning, under betryggande former, med möjlighet till motförhör. Detta undanröjer dessutom risken för att vittnet försägar sig och lämnar uppgifter som kan avslöja identiteten, en risk som hovrätten anser inte bör underskattas.

Om systemet ändå kommer att möjliggöra förhör med anonyma vittnen vid huvudförhandlingen, bör förhöret alltid ske via videokonferens eller telefon.

Det framstår som ovisst hur vittnets anonymitet förhåller sig exempelvis till bestämmelsen i 36 kap. 13 § andra stycket rättegångsbalken om att ed inte får avläggas av någon den tilltalade närstående. Enligt hovrätten framstår det överhuvudtaget som olämpligt att anonyma vittnen ska avlägga ed. Förutom praktiska och juridiska problem ger avläggandet av ed sken av att vittnets uppgifter väger tungt, vilket knappast aldrig kan vara fallet. Sammantaget anser hovrätten att anonyma vittnen inte ska avlägga ed.

Förutsättningarna för att höra ett vittne anonymt

Det finns en påtaglig risk att förslaget – vad gäller förutsättningarna för att få höra ett vittne anonymt – medför en för vidsträckt tillämplighet för att detta ska svara mot de krav som uppställs enligt EKMR. Eftersom det bör vara fråga om en exceptionell åtgärd att tillåta någon att vittna anonymt bör möjligheten till detta begränsas i förhållandet till utredningens förslag.

Hovrätten föreslår att systemet avgränsas i fråga om vilka brott som kan aktualisera anonyma vittnen till fall då minimistrafvet för visst brott uppgår till minst fyra års fängelse eller brottet har ett motsvarande straffvärde.

Hovrätten avstyrker dock att bevisning som tillåtits i tingsrätten inte ska tillåtas i hovrätten på grund av att rubricering eller straffvärde blivit ett annat än vad som först antagits.

Det bör också övervägas om någon viss misstankegrad ska finnas för att ett vittne ska få höras anonymt.

Vad avser rekvisitet att en allvarlig fara för vittnet eller dess närståendes liv eller frihet ska föreligga, ställer sig hovrätten frågande till att den exemplifierande beskrivningen av vad som kan utgöra en sådan allvarlig fara (se utredningens avsnitt 8.3.1) är förenlig med de krav på detta som uppställs enligt EKMR.

Hovrätten anser vidare att det bör övervägas att som ytterligare rekvisit i lagen ta upp att åtgärden ska vara nödvändig, i stället för att detta krav ska anses ingå i den allmänna lämplighetsprövning som ska göras.

Ikraftträdande och följdändringar

Hovrätten har ingen erinran mot de föreslagna författningsändringarna i rättegångsbalken, offentlighets- och sekretesslagen, offentlighets- och sekretessförordningen eller i förordningen om ändring i förundersöknings-

kungörelsen. Angående föreslagna följdändringar anser hovrätten att förslaget om att ordinarie domare ska besluta i ärendena skulle kunna tas in i tingsrättsrättsinstruktionen.

Hovrätten har ingen erinran mot datum för ikraftträdande. Dock vill hovrätten understryka att det är angeläget att det görs en analys av vilket verksamhetsstöd som bör användas för att handlägga ärendet.

Kostnader och övriga frågor

Utredningens förslag om att ålägga domstolarna att pröva sekretessfrågor kopplade till de anonyma vittnenas identitet vid utlämnande av förundersökningsprotokoll (avsnitt 10.1) avstyrks. Detta skulle vara mycket tidskrävande, medföra betydande arbetsinsatser och efterföljande kostnadsökningar.

Slutligen noteras att utredningens kostnadskalkyl förutsätter att endast en ytterst begränsad andel ansökningar enligt den nya lagen görs. Eftersom förutsättningarna för att pröva en ansökan bland annat är att ett sammanträde hålls och att ett offentligt biträde utses, är det uppenbart att förslaget – utöver de initiala kostnadsökningar som utredningen tillstår – medför kostnadsökningar även på sikt. Den ekonomiska inverkan av införandet av det föreslagna systemet bör vidare följas upp efter ikraftträdandet.

Detta yttrande har beslutats av hovrättspresidenten Charlotte Brokelind, hovrättslagmannen Niklas Rundberg och hovrättsrådet Martin Andersson. Föredragande har varit tf. hovrättsassessorn Victoria Lindqvist.

Charlotte Brokelind

Victoria Lindqvist

Kopia

Övriga hovrätter

Kammarrätterna

Tingsrätterna under Göta hovrätt

Justitiedepartementet, enheten DOM

Domstolsverket

Hovrättens intranät